

ményesebb lehessen. Kiemelt feladatnak tartom a különböző tudományágak közötti eszmecserék elősegítését, valamint a határon túli magyar tudósokkal az együttműködés változatos formáinak kiépítését és a nemzetközi kapcsolatok élénkítését. Azt is szeretném remélni, hogy a Kárpát-medence kora újkori művelődési képének árnyalásához és európai kapcsolatainak feltárásához a következő években még sikerül hozzájárulnom, s fiatal munkatársaim és tanítványaim is ezen a területen érnek el további eredményeket.

Bitskey István

Kupa Mihály

közgazdász (Budapest, 1941. április 3.)

Anyám, Kalotaszegi Erzsébet számviteli-pénzügyi szakember volt (még 75 évesen is dolgozott), apám, id. dr. Kupa Mihály állam- és jogtudományi doktor, 1953-ig banktisztviselő, majd nyugdíjazásáig segédmunkás, ill. telepvezető, jelentős numizmatikus volt, fő munkája, a *Corpus Notarium Pecuniarum Hungariae (Magyar Egyetemes*

Pénzjegytár) máig alapmű. Felmenőim három ágon erdélyiek, anyai nagyanyám porosz származású.

Hárman voltunk testvérek, Ildikó húgom – sajnos elvesztettük – tervmatematikus közgazda volt (briliáns humán műveltsége ellenére származásunk miatt nem vették fel az ELTE irodalom szakára), öcsém, László jogász és szociológus egyetemi tanár Péccsett.

Nős vagyok, két házasságomból négy gyermekem van, és már négy unoka boldogít.

Szegényes, de boldog gyermekkorom volt, rengeteget olvastam, so-

kat sportoltam, tizenhét éves koromra II. osztályú felnőtt minősítesem volt atlétikából.

„Hármas” nevelésem volt: Rákosi elvtárs az iskolában, keresztény magyar otthon és proletár Kőbányán, a nagyszüleimnél, ahol a kispolgárságot előntötték a lumpen vagányok.

Életemet alapvetően meghatározta 1956. Tizenöt évesen egyszerre

éreztem a szabadság ízét, a felszabadulást, a lelkesedést és a tiszta akaratot, majd pillanatokon belül az árulást (a Nyugatét is!), a hitványságot, a reménytelen elhagyatottságot.

1958 júniusában letartóztattak a Petőfi gimnáziumi diákszervezkedés miatt (összejártunk, röpcéduláztunk). 1959 áprilisában tíz hónapra elítéltek, majd azonnal kizártak az ország összes középiskolájából. 1959 szeptemberétől 1969 szeptemberéig a Chinoin gyógyszer- és vegyitermék-gyárában dolgoztam segédmunkásként, a szerves vegyipari szakma megszerzése

után szakmunkásként, majd a kísérleti üzem vezetőjeként.

1964-ben levelező tagozaton érettségiztem, és felvettek a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem elméleti közgazdasági és tervezési szakára esti tagozatra, 1969-ben diplomáztam. 1972-ben doktori címet szereztem summa cum laude minősítéssel. 1969–1972 között a Központi Statisztikai Hivatalnál dolgoztam, részt vettem az ún. népgazdasági mérlegek kidolgozásában, területem az államháztartás–állami költségvetés volt. (Ez megfelel ma is az ENSZ- és az EU-szabályoknak!)

Ezen alapult a *Költségvetés, jövedelemosztás, gazdasági folyamatok* című könyvem, amely elsőként mutatta be – igaz, arányszámokkal – a költségvetés valós hiányát.

1973–1974-ben oktatás-gazdaságtannal foglalkoztam a Felsőoktatási Pedagógiai Kutatóközpontban olyan kiválóságok társaságában, mint Beke Kata, Hegedűs B. András, Tábor Ádám.

1974 végén a felejthetetlen Hagelmayer István vezette Pénzügykutató Intézethez kerültem, ahol osztályvezető, majd igazgatóhelyettes voltam. Rengeteget tanultam, főleg nemzedékem legkitűnőbb alakjától, Antal Lászlótól, aki sajnos már nincs velünk, vele együtt – sokakkal másokkal – megalapoztuk évek keserves küzdelmével az 1988. évi adóreformot.

Megtisztelő – sokszor kockázatos – feladatokban vehettem részt. A Nemzetközi Valutaalap csatlakozási tárgyalásain az államháztartás felelőse voltam, az IMF szemináriumán Washingtonban az első magyar résztvevő. Három hónapot töltöttem Angolában, Moszkvában órákat vitatkoztam a piac szerepéről.

1984-ben átvettem a Pénzügyminisztérium lakossági adók főosztá-

lyának vezetését, 1985-től az adóreform-titkárság, 1988-tól az államháztartásireform-titkárság vezetője voltam. Ez utóbbi munka eredményeként nyújtotta be Békesi László pénzügyminiszter 1989 decemberében az Országgyűlésnek a máig is egyetlen komplett államháztartási reform koncepcióját és törvénytervezeteit, amely a polgári demokrácia elvein alapult. A történelem ezt elsodorta.

1990-ben elhagytam a Pénzügyminisztériumot (Antall József felkért közigazgatási államtitkárnak – nem vállaltam, de maradtam Rabár Ferenc tanácsadója), és megalapítottam a Deloitte Ross Tomatsu Magyarország tanácsadó céget.

1990 decemberétől 1993. februárig pénzügyminiszter voltam, megalkottuk a Kupa-programot, amely a piacgazdasági átmenet kereteit adta meg, folyamatosan elfogadtattuk az ehhez szükséges gazdasági és pénzügyi törvényeket, létrehoztuk az ehhez szükséges intézményeket. Legnagyobb sikerem mégis az, hogy Magyarország teljesítményét elismerve 1993-ra megválasztottak a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank soros kormányzójává.

1993 márciusában megalapítottam a Kupa és Társa tanácsadó céget, ahol azóta is dolgozom.

Kétszer voltam országgyűlési képviselő függetlenként Tokaj-Hegyalján, 1991–1994 (MDF-támogatással) és 1998–2001 között.

2002–2006 között a Centrum Párt elnöke voltam, emiatt sok kellemetlenségem támadt.

Megtisztelő társadalmi tisztségeim vannak:

- a Zempléni Településszövetség alapító elnöke és örökös tiszteletbeli elnöke,
- a Magyar Borakadémia és három borlovagrend tagja vagyok.

A kultúra (ez a húgom hatása) mindig keresztezte útjaimat.

- Pénzügyminiszterként
 - évente támogattam a Gyulai Várszínházat,
 - hosszú távon működő színházi finanszírozási rendszert alakítottunk ki,
 - induló támogatást adtam a hagyományá váló budai borfesztiválnak,
 - ott voltam a Duna Televízió indulásakor.
- Magánemberként
 - befektetőt szereztem a Budapesti Operabál újraindításához,
 - egyengettem Markó Iván hazai újjászületését,
 - a Nemzeti Színház felügyelőbizottságának elnöke vagyok.

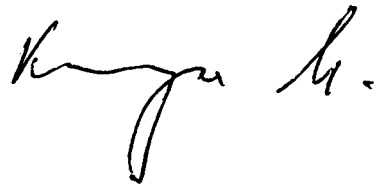
Nem utolsósorban a magyar gazdaság zászlóshajójának, a Mol Zrt.-nek a felügyelőbizottságát elnökölöm.

Végül: ha Isten akarja, megérhetem a hetven évemet, de már így is szerencsés és hálás vagyok a Teremtőnek.

Szerencsés, mert a hazát és haladást mindig tudtam szolgálni.

Hálás, mert kitűnő emberekkel dolgoztam együtt, akár főnökök, akár munkatársak voltak.

Egyszerűen fogalmazva: magyarnak születtem, és mindig az európai normák híve voltam és maradtam. A paternalista állam helyett a polgári jogállamban hiszek, a vulgár-közgazdaságtan helyett a kipróbált elméletet, a politikai demagógia helyett az érdemi társadalmi párbeszédet pártolom.

Zsigmond Attila

ipari formatervező művész, bölcsész (Budapest, 1941. április 6.)

Megszületésem napján állították fel a légelhárító ágyúkat a Városliget szélén. Burgenlandi sváb édesanyám a Bethesda kórház ablakából – ahol életet adott nekem – jól láthatta anyai ágon felvidéki, apai ágon erdélyi édesapámmal együtt, hogy a háború közelebb jött. Ám a Teremtő megajándékozta őket hittel, reménnyel és szeretettel, megsokszorozta erejüket és hazaszeretetüket, hogy elviseljék, túléljék a világégést, az oroszországi, majd bajorföldi katonáskodást, közben fenyegetett, de gyönyörűséges erdélyi szolgálatot, majd a békét követő első vonattal a hazatérést Budapestre.

Pontosan emlékszem a madéfalvi, a Hargitáról érkező Mikulásra, a Birenbachba bevonuló felszabadító amerikai tankokra és a két marokkal szórt

cokoládékra, de a jenki hadsereg ingenkonyhájára is, és arra, ahogy a marhavagonban hazafelé egy magasra szerelt priccsen ülve napokon keresztül mesél-

tem a dobkályha melege ellenére és a zsúfoltságban is didergő felnőtt útitársaimnak. Önfeledten hallgatták, a mesémbé menekültek, alighanem ezért, szépek is találták. Szüleim meglepett örömmel tapasztalták önkéntes vállalásomat.

A haza pedig alig fogadta be a – cseppet sem saját akaratukból – „nyugatosokat”.

*

Másodikos, rákóczi diákként hírért vettem, hogy tüntetés lesz a Bem téren. A szülői féltés sem tartóztatott fel, éreztem, ott a helyem. Sinkovics Imre, Veres Péter, borzongatóan szép skandált jelszavak, lyukas zászló. Kart karba fonva, szoros sorokba rendeződve át a Margit hídon, az Alkotmány utcán a Parlament elé. Egy Csepel teherautóra felkapaszkodva a Sztálin-szoborhoz. Mikor a sikertelen ledöntési kísérletek, a pengően megszakadó acélkötegek kudarca után a lángvágók győztek, és a gyűlölt szobor kora éjjel a térre zuhant, ügyetlenkedő, lelkesen segíteni akaró kisdíákként a nagy történet részesének éreztem magam. Nemcsak az embereknek, a szobroknak is sorsuk van. Életem különös sorsszerűsége, hogy ötven évvel később részt vehettem az 1956-os forradalom és szabadságharc új emlékművének pályázati szakmai bírálatában. A forradalmi megsemmisítést fél évszázaddal később ugyanazon a helyen az emlékező, tisztelgő főhajtás, az emléképítés követte.

*

Porcelántervező szakra vett fel Borsos Miklós az Iparművészeti Főiskolára. Egy évre rá Dózsa Farkas András ösztönzésére az ipari formatervezői tanulmányokat választottam. Ebbéli hivatásom diplomás gyakorlásának első színtere a Ganz-Mávag gyáróriás volt, amely ösztöndíjjal támogatta a taníttatásomat. Akkor a tervezőmunka szerves része volt az ipari formatervezés fontosságának prófétai hirdetése a fejlesztést hanyagoló, az újat borzongva elutasító tömegtermelés ellenszelében.

A faltörő szerep eredményeként a sok-sok újdonságot mutató motorvonat és számos ott gyártott gép művészi formatervét készíthettem el. Magántervezőként pedig mérőműszereket, garázsipari berendezéseket, egyházi és közösségi épületek világítótesteit, hotelberendezéseket, öntöttvas utcabútor-családot, kerámia napórát és még sok mindent terveztem, 1971-ben BNV-díjat, 1992-ben formatervezési nivódíjat nyertem. Közben a gyári állást feladva rajzot és művészettörténetet tanítottam iskolában. Ennek okán is megszereztem második diplomámat Szegeden, a tudományegyetem bölcsészkarán.

*

Harmincegy éve vezetem a Budapest Galériát, a főváros vizuális művészeti, mecénás „műhelyét”, ahol felsorolhatatlanul sok szép feladat jutott a művészetközvetítés szolgálatában: a magyar és külföldi kortárs művészeti kiállítások sora, az új értékeknek a tévedés örök lehetőségével nehezített, de eltökélt kutatása és mindezek időszerű bemutatása a szakmának és a műélvező közönségnek. Csak önkényesen példálózva: a hetvenes évek új hazai képzőművészeti törekvéseinek, alkotásainak – a politikai kiszorítás ellenére – végre hivatalos közkinccsé tétele a *Tendenciák I–VI.* bemutatóin. Először a Budapest Galériában volt Magyarorszá-

gon S. Dalí-, J. Beus-, T. Kantor-, Baász Imre-kiállítás, több mint négy évtized után az Európai Iskola, vagy nyolcvan év után Réth Alfréd tárlata... stb.

Az értékteremtésben és értékőrzésben is különösen felelős szerephez jutottam. Egyrészt: pályázatok kiírása, új emlékművek, köztéri művészeti műtárgyak létrehozására, a megvalósítás sokrétű feladatai az avatásig, valamint művészi bírálat és szakmai állásfoglalás készítése a döntéshozók számára. A kötelező zsinórmérték számomra az érték, a közízlés és a közpénz volt. Itt is csak kiragadott példa a *Batthyány Lajos-élmű*, a *Kitelepítettek emlékműve* vagy a *Rollerozó fiúcska szobra*...

Másrészt Budapest 16 és fél milliárd – vagy inkább alighanem felbecsülhetetlen – értékű köztéri képzőművészeti „gyűjteményének”, a nemzeti emlékezet és vagyon fontos részének mint állandó szabadtéri kiállításnak, az eleink teremtette értékeknek a kutatása, ápolása, megőrzése utódainknak. Például: *Ezredéves emlékmű* és *Hősök köve*, a várbeli *Szentháromság-oszlop*...

Több mint húsz éve nemzetközi művészcsereprogramban veszünk részt, műteremlakásainkban fogadjuk a külföldi partnervárosok művész küldötteit, vizsgázásul – a kölcsönösség alapján – magyar művészeket küldhetünk Párizstól Gyergyószárhegyig egész Európába, hónapos alkotói tanulmányútra.

Szakmai munkámat megtisztelő figyelem kísérte, számos elismerést kaptam (a Fővárosi Tanács Művészeti Díja, 1989; Budapestért Díj, 1999; Belga Királyi Leopold Rend tisztikeresztje, Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztje, 2002; a Francia Köztársaság Művészet és Irodalom Rendje tisztikeresztje, Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje, 2008).

*

Tizenhárom éven át, 1998-ig országgyűlési képviselőként is szolgáltam. Mindhárom ciklusban egyéni választókerületben kaptam bizalmat a választóimtól. A mindennapok, a hétköznapiak demokráciájáért igyekeztem dolgozni, kiemelten a kultúráért, a művészetért és választóim általam jól ismert érdekeiért.

*

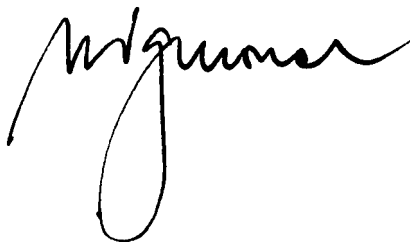
Életem legváratlanabb, legkülönösebb, életre szóló történése félig diplomáciai, félig családi utazásom Nepálba. Párom szakavatott kalauzolásával ismerhettem meg a legfontosabbakat történelemtől, építészetről, művészetéről, a nepáli emberekről, életéről és halálról, és részese lehettem tiszteletbeli családtagként a tradicionális nepáli esküvőnek a menyasszony családja vendégeként, majd kísérők nélkül, kettesben, saját erőből feljutottunk a Himalájában Mukti-nath zarándokhelyre. Meghatározó érzés volt ott, 4000 méteren, a felhőbe burkolódzó 8000 méteres csúcsok koszorújában, szitáló jégesőben tudni és átélni, hogy életünkben most vagyunk legközelebb a mi keresztény istenünkhöz, és persze a hinduk és buddhisták isteneihez is. Sokat kaptunk Nepáltól, ajándékokkal gazdagon térhettünk haza.

*

Mint életem minden szakaszában – különösen ilyen önmagammal szembeállítás idején –, rendre foglalkoztat, hogy mi mindennel maradtam adós, mit mulasztottam el megmondani, leírni, megtenni.

Most, a megtisztelő, szembesítésre készítő felkérésre belenéztem a tükörbe. Találkoztam kisgyerek, diák és felnőtt önmagammal. Ennek az életútnak a tisztán látható, de önkényesen válogatott mozaikjait próbáltam rögzíteni. Sok tervet dédelgetek, talán folytathatom. Ehhez erőt ad és boldoggá tesz a családom, két remek fiam és hat unokám.

Két bölcs megállapítás egész életutam – múltam és jövőm – alapelve: „Művészet nélkül lehet élni, de nem érdemes”; „A hagyományok nem mögöttünk vannak, hanem rajtuk állunk.”

Tomka Miklós

szociológus (Budapest, 1941. április 13.)

Életemet végigkísérte, hogy máshová tartoztam, mint a javakat és büntetéseket osztogatók. Kibombáztak. Kitelepítettek. (Okát ma sem tudjuk. Szüleimnek politikai múltja, rangja, vagyona nem volt. A háború utáni „leigazolások” apámat németellenesnek minősítették. Igaz, aztán apám nem volt hajlandó aláírni a Mindszenty halálát követelő „népi kezdeményezés” íveit. Vajon ez volt az ok? Vagy az, hogy rendszeresen templomba jártunk? A Labanc Úti Általános Iskola igazgatója apámról többször mondta, hogy „nem érdemi a népi demokrácia kenyerét, aki ártatlan kisgyermekait templomba kényszeríti”.) A kitelepítésbe kis híján behaltam. A falut ugyanis nem volt szabad elhagynunk, és az orvos akkor sem mert kórházba utalni, amikor

napokon át 42 fok fölötte volt a lázam. Végül – némi kényszerítésre – mégis beutalt, én meg nyolc hónap kórház és hat hónap szanatórium árán túléltem.

1953-ban apámat beidézték a rendőrségre és közölték: „Tévedtünk. Önök szabadon mehetnek, ahová akarnak.” Szabadon? Mindenünk odaveszett. Volt lakásunkban mások lak-

tak. Nagyvárosokba csak engedéllyel lehetett beköltözni. Munka nehezen akadt, s ha mégis lett, a volt kitelepített két-három hét után utcára tették. Tehát visszaút nem volt. (S '56 őszén apámat ismét bevitték a rendőrségre, hiszen „bármilyen kitalálható volt kitelepítettől”. Az éjjeli rendőri ellenőrzések és házkutatások később is biztosították, hogy ne felejtünk.) Szüleim viszont keresték őt gyermekük

boldogulásának lehetőségét. Aszódra költöztünk. Ott megint voltak tanítóim, akik figyelmeztettek, hogy többnek kell lennem, mint mások, mert különben semmi kilátásom. Hamar igazuk lett. Kitüntetéses bizonyítványom ellenére a helyi gimnázium visszaigazolt: „állami középiskolába nem felvehető”. Így kerültem (egy sikeres felvétel vizsga és az anyagiak kalandos megszerzése után) Pannonhalmára, ahonnan persze nem vettek fel az egyetemre. S bár – egyévi fizikai, majd termelészövetkezeti adminisztratív munka után – később bejutottam, mint volt pannonhalmista és mint csoportomban egyedüli nem KISZ-tag, megint csak „más” lettem. (S hogy ez mennyire nem volt következménymentes, az kiderült, mikor a csoport KISZ-titkára a diplomaszerzés táján ragaszkodott ahhoz, hogy minősítésembe bekerüljön: „idealista beállítottsága miatt oktatói és tudományos állásra alkalmatlan”.) Ennek ellenére kutató lett belőlem, de még 1989 után is úgy érzem, hogy a társadalomtudósok hazai közegében (ellentétben a külföldön megélt szabadon gondolkodó plurális környezettel) vallásos meggyőződésemmel nehezen érthető, magyarázatra szoruló és a „normálissal” nem egyenértékű „más”-sá minősít. (Jellemző epizód, hogy 1995-ben – ! – az ELTE Szociológia Intézetének akkori vezetője nyomtatásba adta, hogy – szerinte – „nehéz következetes vallásszociológiai kutatást folytatni olyan kutatóknak, akik maguk is valamely hitben élnek”. Mintha neki és egyéb nem vallásos kutatóknak ne lenne meg a maguk hite!)

A történetnek van egy fontosabb része. Szüleim nemcsak példaadó hősiességgel végigélték a nehézségeket, hanem boldog gyermekkorot biztosítottak nekünk. A napi kubikosmunka után apám időnként emlegette a család 1249-ből származó nemességét (a helyzet komikumát talán nem kell hangsúlyoznom), megtoldva azzal, hogy „a nemesség kötelez”. A származás jogot nem ad, felelősséget igen! Szociológussá valószínűleg a társadalom iránti, akkor megtanult felelősség tett, meg a környezetünkben megismert emberek megszeretése, megbecsülése. Sok ember segítőkészségét tapasztaltam. A kitelepítésben a szomszédságból ételmezt kaptunk. Később párttag osztályfőnököm mindent megtett, hogy tovább tanulhassak. A járási állatorvos „elintézt” egy velem szembeni feljelentést és érettségi után állásba juttatott. Diplomaszerzés után egy kutatóintézet korábban miniszter igazgatója a hátrányos egyetemi minősítés ellenére alkalmazott. Sok ilyen élményem volt. Bár a kritikus pillanatokban (a rendőri beidézés és „beszélgetések” is közéjük tartoznak) úgy összeszorult a gyomrom, hogy napokig nem tudtam enni. De végül megmaradt az érzés, hogy körülöttem sok jó ember van – politikai besorolástól függetlenül.

Szociológiát a Marx Károly Közgazdasági Egyetemen tanultam: Hegedüs Andrásról, Cseh-Szombathy Lászlóról, Losonczy Ágnestől, Márkus Máriától és másoktól. S miután elég szakmai tárgyat végeztem fakultatív módon, az országban elsőnek doktorálhattam szociológiából. Többször noszogattak, lépjek be a pártba. Megfordult a fejemben, hogy aki társadalomtudományi téren valamit el akar érni, annak aligha van más választása. Végül 1968 és az akkor tiltakozók meghurcolása kijózanított. A politikai hátszél hiányát nagyobb szakmai teljesítménnyel igyekeztem ellensúlyozni. Nyelveket nem beszélő főnökömnek könyvek sorát fordítottam. Egyébként pedig írtam, amennyit bírtam: kutatási jelentéseket, cikkeket, könyveket, nyolc-tíz, vagy ha az UNESCO-kiadványokat is számoljuk, több tucat nyelven. (A kor furcsasága, hogy a Vigilia és a Teológia folyóirat-

ban éveken át álneveken publikáltam. A marxista Magyar Rádió Tömegkommunikációs Intézet, illetve később az MSZMP KB által felügyelt Magyar Közvélemény-kutató Intézet munkatársa egyházi folyóiratban nem írhatott valóságos szellemben.)

Vallásszociológussá magánszorgalomból és külföldi tanulmányok segítségével váltam. Szabadságaimat évről évre szakmai konferenciákon töltöttem. Egy idő után megismertek. Nem sok „keleti” vallásszociológus volt a piacon. Ide-oda beválasztottak, előadni hívtak, s ami nem mellékes, fizeték útjaimat. Én meg élveztem Európa és a világ levegőjét, a szellemi szabadságot, a szakmai pezsgést. A fokozódó külföldi elismeréssel szemben itthon a tűrés, a mégis bekövetkező konfliktusok simítgatása és sok rangos hazai kolléga fanyalgása maradt. A vallás szerepének bemutatását és az elvallástalanodás szükségzerű voltának tagadását többen olyan káros butaságnak minősítették, amiért képviselőjének szakmai kigolyózás jár. A légkör csak a legutóbbi években, egy új tudós nemzedék felnövekedésével változik. A magyar szociológiát bemutató, az ELTE két kutatója által írt angol tanulmány szakterületemet nem tekintette ugyan említésre méltónak, írásaimnak ezernél több, nagyrészt külföldi idézése viszont azt mutatja, hogy írtam olyat, amit mások figyelembe vettek. Tehát nincs miért panaszkodnom.

Szakmai pályám elképzelhetetlen lett volna teljes családi egyetértés nélkül. Párom Németországból jött hozzám feleségül. S bár hamarosan súlyosan beteg lett, több mint

negyven évet éltünk együtt szeretetben, boldogságban. Legkisebb gyermekünk fiatalon meghalt. Leányunk szerzetes lett. Fiunk családjával ma Kanadában él. Remélem, három unokánk kevesebb nehézségbe ütközik majd, mint mi.

A képhez hozzátartozik még valami. A vallásszociológusnak az egyházban sem könnyű a dolga. A papság zöme a szociológiát a rendszerváltást követően is gyanús, marxista, vallásellenes tudománynak hitte. Sokan ma sem értik, hogy vége a keresztény kornak (bár korántsem a vallásnak és nem is a vallásosság és az egyház társadalmi szerepének!). A fennálló rend bírálataira az intézmények képviselői itt is, ott is ellenkezéssel, ellenségeskedéssel reagálnak. Ez a dolgok természete. Ez munkahelyi cikcakkozásomat is magyarázza. 1989-ben kiléptem a Magyar Közvélemény-kutató Intézetből és a Katolikus Társadalomtudományi Akadémia, az Országos Lelképítési Intézet és a Vallásszociológiai Központ egyik alapítója lettem. Egyházi bírálat hatására mentem át két év után az MTA Filozófiai Intézetébe. Újabb évek után Erdő Péter rektor (a későbbi esztergomi érsek, prímás és bíboros) hívott a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre a Szociológiai Intézet rendbetételére. Örömmel vállaltam. Innen nyolc év után mentem a Semmelweis Egyetem Mentálhigiéniai Intézetébe, ahol most is vagyok. Minden bizonnyal ez az utolsó állomás.

Végeredményben lehet, hogy előbb családi múltam tett „mássá”. Hogy nem idomultam a hivatalos elvárásokhoz, az rajtam múlt. Ez adta életem savát-borsát.

Hollósi Frigyes

színész (Budapest, 1941. április 21.)

Hetven – kimondani is gyönyörű, ha másvalakiről van szó, de most én barátkozom ezzel a számmal. Hetven év. Rövid volt, és néha nagyon hosszú. A távoli, de mégis közeli múltnak tűnik apám, akit színtele nem is láttam, és mégis erővel él bennem, '46-ban vesztettem el, Anyám, akit '57-ben, és öcsém, akit 15 éve. Velem van szerencsére nevelőanyám, apám nővére, aki most 98 éves. Furcsa dolgok ezek a gének. Az egész életemben tulajdonképpen mindig a szakmám érdekelt. A szakmám, ami az emberrel, az emberi lélekkel, a szépséggel és szörnyűséggel, az élet bonyolultságával foglalkozik: ez a színház. A színház, ami mindent képes megadni és mindent képes elvenni. Esténként boldogságot és szomorúságot adni. A színészet révén csodálatos

kollégákkal, rendezőkkel, szerzőkkel találkoztam. Neveket nem érdemes sorolni, mert biztosan kihagynék valakit. A Katona József Színházban eltöltött években beutazhattam az egész világot, és a hazai kultúra „követeként” nagyon jó volt magyarnak lenni. Mikor Budapestre kerültem, elkezdtem filmezni és tévézni is. Csaknem negyven játékfilmben játszottam és egypár sorozatban. Egyetlen dolgot sajnálok: hogy sorban és mind többen és többen elmentek mellőlem. Az ő hiányuk pótolhatatlan. Ha az Isten segít, szeretnék még sok szerepet eljátszani, ha hagynak, és örömet szerezni minél több embernek.

Rejtő Jenő: *Vesztetgár a Grand Hotelben*
(Molnár Piroska partnereként)

Hollósi Frigyes

Harsányi Frigyes

színész, színházmenedzser (Budapest, 1941. április 25.)

Hetven év? Szinte hihetetlen, hogy jövőre már elértem ezt a „matuzsálemi” kort. Bizony, mert hetven év ilyennek tűnt nekem húszévesen, amikor még főiskolásként első szerepemet játszottam: a Madách Színház *Hamletjében* Fortinbrast, majd a Vígszínház *Rómeó és Júlia* előadásában Paris grófot.

De vissza a kezdetekhez!

Az elején nagyon nehéz életünk volt. A világháború! Édesanyám három kisgyerekekkel hosszú ideig egyedül marad. Édesapám a fronton, majd hadifogságban, ahonnan, több ezer kilométerről, egyedül hazaszökött a családjához (maig nem tudom, hogy tudta véghezvinni!). Mindig éjszakánként gyalogolt, nappal meghúzódott valahol, közben naponta leveleket írt nekünk, a családjának, gyerekeinek, névr

szólóan, amit úgysem tudott elküldeni (és akkor még olvasni sem tudtunk). Úgy látszik, ez adott neki erőt a hazatéréshez! Sohasem felejttem el, mikor Rákoskeresztúrról az utolsó pár kilométeren egy rokonunkra támaszkodva, halálosan kimerülve, sántítva, betegen megérkezett haza, Rákoshegyre (ma Budapest XVII. kerülete), ahol laktunk.

Tőle és édesanyámtól hihetetlen sok szeretetet kaptam. És – nem tudom, hogyan, miként, de – mindig volt mit ennünk. Ruhánk viszont alig volt, de kit érdekelt ez akkor, a negyvenes-ötvenes években! Pedig még egy öcsém született 1953-ban, így már négyen lettünk testvérek.

Szüleink egyenességre, becsületességre, kitanárra neveltek. Mindent megtettek, hogy tanulhassunk. Én például zongorázni is tanulhattam, aminek később nagy hasznát vettem, mert gimnáziumi tanulmányaim alatt szombat-vasárnaponként szórakozóhelyeken, bálokon zongoráztam.

Először nem tudtam, miért, de vonzott a színészet, pedig előtte talán csak kétszer voltam az iskolával színházban. Később megtudtam: születésem előtt édesapám és édesanyám műkedvelő színészek voltak, édesapám volt a rendező-társulatvezető. Ez, úgy látszik, a génjeimben volt.

1963-ban végeztem a Színművészeti Főiskolán prózai színészként. Az akkor kötelező vidéki éveket Debrecenben és Szolnokon töltöttem.

1967-ben szerződöttem a (még) Fővárosi Operettszínház. Nagyon sok jó szerepet játszhattam, az első év két operettszerepe után rengeteg musicalszerepet, még a RockSzínházban (*Karenin*, *Anna Karenina*) és a Madách Kamarában is (*George*, *A szerelem arcai*). Később párhuzamosan újra operetteket is játszottam (*Vígözvegy*, *Csárdáskirálynő*, *Cirkuszhercegnő* stb.).

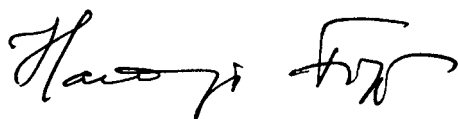
Szerencsém volt: rengeteg külföldi feladat is megtalált. 1977-től alkalmanként (pl. Theater an der Wien), 1988-tól pedig rendszeresen játszottam német nyelvterületen, úgyhogy kihagytam az itthoni rendszerváltást. Szakmailag ez volt életem „legsűrűbb” része, jó húsz éven át.

1995-től pedig más területen is kipróbálhattam magam: színházmenedzserként 15 német nyelvű zenés színházi produkció közel hétszáz előadása fűződik a nevemhez külföldön.

Időközben 1983-ban súlyos, életveszélyes közúti balesetet szenvedtem, több mint egy évet teljesen ki kellett hagynom. Ekkor teljesen átértékelődött az életem, az, hogy mi fontos és mi nem. Csak az egészség a fontos, a hit és harmónia. Örülünk a napsugárnak, a madáracsicsergésnek, egy mosolynak, egy simogatásnak.

Rájöttem, mennyire szeret engem a Jóisten. Nemcsak hogy életben maradtam, de a pályámon és a magánéletemben is ezután jött a jó dolgok nagy része.

Most, idős koromban megajándékozott az élet egy új családdal, egy kedves feleséggel és egy bűbajos kisfiúval, akit úgy hívnak, hogy Harsányi Frigyes. Öt-éves. Benne tovább folytatódik az életem.

Szabó Győző

nyelvész (Budapest, 1941. április 28.)

Tulajdonképpen szerencsés nemzedék ez a miénk: a világháború égését kisgyermekként csak tűzijátéknak vélhettük, de már gondolkozó fiataloként kaphattuk '56 lelkesítő élményét, és nem kellett százötven évet várni, hogy megérjük '89-et is.

Az ötvenes évek ugyan sötétek voltak, de világított bennük

a politikai viccek erkölcsi elégtélt evő humora. A korszak tragikomikuma családom életében is tükröződött: édesanyám református hitoktatóból püspöki tanácsra („magának három gyermeke van, de hamarosan nem lesz állása, keressen valamilyen más foglalkozást”) egy csapásra

orosz nyelvtanár lett, édesapám pedig, akit a század elején szülei még szolgabírónak szántak, a sztálinvárosi építkezésen estétként hegedűjátékával vigasztalta segédmunkássá lett társait.

Szegények voltunk, de a szoba-hallos lakást csak szüleink érezték szűknek, mi, gyerekek, nagyon

élveztük, hogy sokan vagyunk. Ráadásul a bérházban lakó barátainkkal kitűnően játszottunk; saját készítésű papír autóbuszokat és -villamosokat tologattunk a függőfolyosók korlátjain és „villámtréfákra” épített színelőadásokat tartottunk a „poroló” előtt az udvaron.

Az Ugocsa mozi volt a mi Cinema Paradisónk, ahol a neorealizmus klasszikusain kívül olyan remek olasz vígjátékokat is láthattunk, mint az *Oké Néró*. Mivel – szerencsére – a szinkronizálás még nem volt nagy divat, a filmeket eredeti nyelven vetítették. Az *Oké Nérot* vagy tucatszor láttam, a végén már kívülről fújtam az egészet. A film főszereplői, Walter Chiari, Carlo Campanini és Gino Cervi voltak első olasztanárain.

Rendszeresen a nagykőrösi Arany János Gimnáziumban kezdtem olaszul tanulni, ahová Budapestről, a Rákóczi Gimnázium olasz vezetőkénevű matematikatanára elől menekültem.

A patinás nagykőrösi intézménybe éppen akkor került egy frissen végzett tanárnő, Tóth Tiborné Apáthy Sarolta, aki fakultatív olasz nyelvtanfolyamot indított. Kedves volt, szép volt, ezért is lelkesen jártunk az órákra. Amikor az érettségi után Pestre indultam felvételizni, hamuban sült pogácsa helyett gyönyörű Pinocchio-kiadást és Sallay Géza tanár úrhoz címzett ajánlólevelet tett a tarsolyomba.

Akkoriban az olasz tanszék ablakai a Váci utcára néztek. Az előadások után az egyetem kapuján kilépve a lengyel olvasóteremmel találtam szemben magamat. A hatvanas években Lengyelország volt a „legvidámabb barakk”. Az olvasóteremben „nyugatias” újságokat és folyóiratokat lehetett lapozgatni, Wajda és Kawalerowicz filmjeit vetítették. Varsányi István nyelvtanfolyamai rendkívül szórakoztatóak és olyan hasznosak voltak, hogy hamarosan lengyel csoportokat vezethettem az Expressz utazási irodánál, később pedig Stanisław Lem *A legyőzhetetlen* című tudományos-fantasztikus regényét fordítottam magyarra. Ösztönös vonzalmam az olasz és a lengyel világ iránt ma

azzal a meggyőződéssel párosul, hogy Európában három nagy risorgimento-nemzet van, a lengyel, a magyar és az olasz, különbözőek nyelvükben, de azonosak vérmérsékletben, szabadságszeretetben és egymás segítségével.

Feledhetetlen marad az első kirándulás Lengyelországba: a csehszlovák határt átlépve eltűntek a vörös csillagok a mozdonyokról, a határőrök sapkáján fehér sas díszelgett, a városok utcáin cserkészek és apácák meneteltek. Varsóban találkoztam Zbigniew Cybulskival, a *Hamu és gyémánt* legendás főszereplőjével.

Talán még nagyobb szenzáció volt első olaszországi utam. Harmadéves egyetemistaként jutottam ki Perugiába, a legkiválóbb másodévesssel, aki történetesen a menyasszonyom volt. Kardos professzor úr cinkosan mosolygott, amikor közölte, hogy mindketten ösztöndíjat kaptunk.

A csoda már a római repülőtéren elkezdődött; nemcsak a vakító napfénytől káprázott a szemünk: pálmákat láttunk, a terminál előtt milliányi autó hemzsegett. Itália a gazdasági fellendülés korát élte. A jólét illata a perugiai vasútállomáson is megcsapott a csokoládégyár felől. Mögötte a dombtetőn a pompás középkori város, az etruszk kapuval az egyetem mellett. Itt az amerikai diákok borzalmas olasz kiejtését kivéve minden tökéletes volt, ezért nem szívesen szántuk el magunkat körutazási jegyünk felhasználására. Aztán kiderült, hogy Olaszország mindenütt tökéletes.

Megtakarított líráinkból csinos kis Geloso magnót vettünk, mely később, amikor már a Toldy Gimnáziumban tanítottunk, az olaszórák fontos kelléke lett: a tagozatos osztályok heti hat órájában Adriano Celentano és Gianni Morandi dalai is gazdagították a kö-

telező anyagot. Herczeg Gyula „apostoli” tevékenységének köszönhetően éppen erre az időre esett a gimnáziumi olasztanítás aranykora.

A középiskolai tapasztalatok segítettek, amikor Fogarasi professzor nyomdokain nyelvészeti tárgyakat oktattam a budapesti és a szegedi olasz tanszéken, vagy amikor a már nyolcvan felett járó, de fiatalos lendületű Mórítz Györggyel új nyelvkönyveket írtunk.

Amilyen hálás feladat volt magyaroknak olaszt tanítani, olyan izgalmas kihívást jelentett a fordítottját csinálni. Padovai vendégtanárságom idején egyik diákom kijelentette: „A magyar nyelv olyan, mint a rock.” Ezen felbátorodva, Latinovits Ady-lemeze mellett, Koncz Zsuzsa *Kertész leszek* című albumával színesítettem az órákat. Eközben kislányaink kétnyelvűvé váltak az olasz iskolában, sőt azóta már a harmadik nemzedékre sikerült átörökíteni az „angyalok nyelvét”.

1999-ben megnyertem a Római Magyar Akadémia igazgatói állására kiírt pályázatot. Amikor először foglaltam el helyemet a Falconieri-palota aranyozott stukkókkal és mennyezetfreskóval díszített első emeleti termében, eszembe jutott az az idő, amikor Huszárik Zoltánnal együtt a még felújítatlan Palazzina sivár szobáiból menekülve a Tazza d'oro kávézóban vagy a Triznya-kocsmában tettük emlékezetessé római ösztöndíjas napjainkat.

Ennyit a *pályáról*. Részletesebben a *pálya*, a *vendég*, a *bolt*, a *piac* és ezernyi más olasz jövevényszavunkról abban a gyűjteményben beszélek, melyet Fábián Zsuzsanna kolléganővel állítottunk össze az érdeklődők és a magunk okulására.

Fabó György

1941-ben született világhírű énekesek, zenészek: Alan Price, Joan Baez, Plácido Domingo, Neil Diamond, Wilson Pickett, Eric Burdon, Bob Dylan, Paul Anka, David Crosby, Otis Redding, Paul Simon, Art Garfunkel, Chick Corea, Gheorghe Zamfir, Chubby Checker, Mama Cass, Percy Sledge.

Világhírű színészek: Senta Berger, Julie Christie, Faye Dunaway, David Hemmings, Sarah Miles, Franco Nero, Ryan O'Neal, Susannah York, Ann-Margret, Davis Warner, Scott Glenn, Beau Bridges, Jürgen Prochnow, John Ashley.